

Šebánek, Jindřich

K otázce kupeckého domu v Olomouci

In: Šebánek, Jindřich; Dušková, Sáša. *Výbor studií k českému diplomatáři*. Vašků, Vladimír (editor). Vyd. 1. V Brně: Univerzita J.E. Purkyně, 1981, pp. 73-89

Stable URL (handle): <https://hdl.handle.net/11222.digilib/121768>

Access Date: 28. 11. 2024

Version: 20220831

Terms of use: Digital Library of the Faculty of Arts, Masaryk University provides access to digitized documents strictly for personal use, unless otherwise specified.

K OTÁZCE KUPECKÉHO DOMU V OLOMOUCI

Dne 13. října 1961 uplynulo právě sedm set let od data listiny Přemysla II., již bylo výslovně k užítku a pohodlí obyvatelů města Olomouce povoleno, aby tu byl vystavěn kupecký dům (theatrum, sive domus communis, que in vulgo chaufhus dicitur); zároveň pak ustanoveno, aby v městě byl konán vždy k sv. Havlu výroční trh. Příchozí k tomuto trhu jsou osvobozeni na dobu celkem šesti týdnů (dva z nich připadají na cestu na trh, dva na dobu trhu, dva na cestu zpáteční) od jakýchkoli cel či mýt. Na trhu má platit totéž právo, které platí na trhu brněnském. Text této listiny byl už před 120 lety poprvé bez vážnějších omylů celý tiskem vydán,¹ její reprodukce je v příloze.² Mezi pergameny městského archivu olomouckého má tento zvláštní postavení, jednak že je nejstarší,³ jednak pro svůj obsah. Možno říci, že někdejší olomoucká buržoazie v něm jako privilegium na kupecký dům viděla přímo jakýsi symbol své moci i nároku na moc.⁴ Právem se také my dnes tážeme, jaký má vlastně tato listina význam, jsouce si vědomi toho, že nejde o otázku povahy místní, tím méně pak o otázku místní prestiže, nýbrž o součást složitě problematiky dějin trhů v našich středověkých městech. Právem také se ujímám úkolu povědět, co o listině na olomoucký kupecký dům soudím. Především zajisté proto, že jsem už takřka před deseti lety v rámci příprav k dalšímu vydávání Českého diplomatáře dosáhl toho, co musí tvořit nezbytné východisko všech vědeckých úvah o listině, že jsem ji postihl diplomaticky,

¹ *Codex diplomaticus et epistolaris Moraviae* (CDM), sv. III., vydal A. Boček (Olomouc 1841), str. 320, č. 326.

² Obr. 4.

³ Viz Parsch, *Das Stadt-Archiv zu Olmütz I, Regesten der Urkundensammlung* (Olomouc 1901), str. 3, č. 1.

⁴ Svědectví o tom vydává jednak literatura, jejíž přehled viz níže, jednak i to, že při výzdobě olomoucké radnice zhruba před šedesáti lety byla scéna udělení tohoto privilegia zachycena nástěnnou malbou.

konkrétně pak s takovou určitostí prokázal její pravost, že se tu k této otázce už vracet nemusím a mohu prostě odkázat na to, co jsem o věci napsal,⁵ s tím dodatkem, že dnes už máme zjištěna písaře i diktátora této listiny dokonce i jménem; byl to Přemyslův notář Arnold.⁶ Neméně platí i důvod další: že totiž celek problémů, o které tu jde, může být ústrojně chápán a řešen jen diplomaticky a tedy patří do mého oboru. Přitom zasahuje ovšem tak podstatně i do jiných specializací historické povahy, že sotva kdo ode mne může očekávat, že se mi podaří vyřešit jej v plném rozsahu. Rozhodně je však můj příspěvek nezbytným odrazovým můstkem k dalšímu kvalitativně již mnohem dokonalejšímu stupni poznání. A na tom záleží.

Ptejme se především, co a na jakém základě pramenném dovedla zatím o olomouckém kupeckém domě zjistit místní literatura, a pokusme se hned také, kde je to možné, připojit některé kritické poznámky. Prvý z olomouckých historiků J. Vl. Fischer ve své knize „*Geschichte der kön. Hauptstadt und Gränzfestung Olmütz*“ z r. 1808⁷ užil omylem naší listiny, kterou znal jen z vadných opisů, dvakrát. Jednou, protože v jeho předloze stálo místo „chaufhus“ „rathaus“, sice k r. 1261, ale jako dokladu, že tehdy bylo Olomouckým povoleno postavit si dům radní, podruhé, protože v opise bylo nesprávně datum 1262, jako dokladu, že tenkrát dostala Olomouc privilegium na kupecký dům a na jarmark. Radnici označil za vymoženosť, které se tehdy těšila jen „hlavní města“, a lokalizoval ji na olomoucké Předhradí. O kupeckém domě tvrdil na základě tradice — ovšem nekontrolovatelné a zřejmě bezcenné — že byl hned také na základě naší listiny postaven a zřízen nákladem olomouckých obchodníků na pozemku dnešní olomoucké radnice — tedy ve středu Horního rynku — na místě staré lázně, která tu do té doby stála.⁸ Byl to podle Fischera dům velmi krásný, velký, účelně zařízený a často navštěvovaný domácími i cizími kupci, jak dosvědčuje jakýsi popis města Olomouce údajně z r. 1351, podle něhož sem přicházejí obchodníci dokonce až z Pruska a z Rusi, polští obchodníci pak v tamním skladu povinně nabízejí zboží k prodeji. V přední části domu byl — dodává Fischer — tehdy již „více let“ radní dům, který tedy zřejmě sem byl přenesen z původního svého místa. Sotva pochybíme, budeme-li část informací Fischerových považovat ve skutečnosti za velmi volnou reprodukci listiny markraběte Jana z 1. ledna 1351, jejíž střizlivý obsah je udělení práva skladu a nucené cesty přes Olomouc

⁵ Šebánek—Dušková, *Kritický komentář k moravskému diplomatovi* (Praha 1952), str. 290, č. 326.

⁶ O Arnoldovi viz nyní v práci Šebánek—Dušková, *Panovnická a biskupská listina v českém státě doby Václava I.* (Praha 1961), str. 68—72.

⁷ Viz v sv. I. zejména str. 98—99, 108—109, 115, 158, 162.

⁸ Lázeň prý ležela na rameni řeky Moravy, které kdysi protékalo Horním rynkem.

pro polské obchodníky, kde však není nejmenší zmínky o olomouckém kupeckém domě či o radnici.⁹ Zbytek je ovšem výplodem jeho fantazie.

Další Fischerova zpráva se týká roku 1378, kdy prý (8. listopadu) potvrdil markrabě Jošt Olomouckým právo postavit kupecký dům s dodatkem, že kráječi suken, soukeníci, kožišníci, ševci, koželuzi i příslušníci jiných cechů a řemesel mají právo tu prodávat a ve svém právu nesmí být nikým rušeni. I tato zpráva má listinný základ, tentokrát dokonce přesnější než „zpráva“ z r. 1351. Z 8. listopadu máme totiž dokonce dvě listiny markrabě Jošta v olomouckém městském archivu.¹⁰ Prvou z nich potvrzuje markrabě paušálně všechna privilegia svými předchůdci Olomouci udělená, druhou svoluje, aby si měšťané směli vystavět radní dům (unum pretorium), jak se jim bude zdát nejvhodněji, aby pak město více vzkvétalo, dovoluje dále, aby si měšťané směli vedle radního domu postavit dům kupecký (quod ipsi cives nostri predicti unum theatrum, quod vulgariter kaufhaus nuncupatur, pretorio suo contiguare, edificare et construere possint et valeant). V tomto domě – pokračuje listina – budiž měšťanům dovoleno postavit a zřídit stánky, v nichž by kráječi, soukeníci, kožišníci, ševci, koželuzi i jiní obchodníci (et alia mercatorum genera) v dny tržní směli – a jinde nikde – svá zboží prodávat, tak aby plat ze stánků šel ve prospěch města na věčné časy. Přesnou reprodukcí obsahu druhé listiny, která je po listině z r. 1261 – jak patrně – dalším listinným dokladem pro olomoucký kupecký dům, odstranil jsem už některé drobnější nedostatky interpretace Fischerovy. Na některé věci je však třeba výslovně upozornit: 1. Fischer ve své zprávě zřejmě ustanovení obou listin Joštových spojil dohromady. Protože se listinou prvou potvrzují všechna olomoucká privilegia, znamená to zajisté, že jí bylo potvrzeno také povolení na stavbu kupeckého domu z r. 1261. Listina druhá však o p o t v r z e n í nic neříká. Podle jejího textu jde o n o v é povolení, jen z ní naprosto nelze vyčíst, že by r. 1378 byl už jakýkoli kupecký dům v Olomouci existoval. 2. Nové v listině z r. 1378 u srovnání s listinou z r. 1261 je v podstatě dvojí, r. 1261 se spojuje povolení na kupecký dům s výročním trhem, r. 1378 s radnicí a trhy vůbec, tedy i s týdenními. 3. Obě listiny Joštovy z r. 1378 jsou nesporně pravé. Druhou z nich, na které nám ovšem především záleží, tu reprodukuji v příloze.¹¹ Důkaz o její pravosti je možno považovat za provedený zjištěním, že je psána touž rukou jako mandát Joštův ve prospěch brněnských dominikánů ze 27. října 1381.¹² Je dosti pravděpodobné, že jde o ruku Joštova protonotáře Mikuláše, který je jmenován v kancelářských poznámkách obou těchto písemností. 4. Žádné další prameny k ději-

⁹ CDM VIII, str. 33, č. 65, orig. listiny je v olomouckém městském archivu, viz P a r s c h, l. c., čís. 23.

¹⁰ CDM XI, str. 119, č. 129, str. 120, č. 130, viz P a r s c h, č. 39, 38.

¹¹ Obr. 5.

¹² CDM XI, str. 209, č. 236.

nám kupeckého domu už Fischer neuvádí. Z vlastní své zkušenosti — tedy podle stavu z počátku stol. 19. — jen konstatuje, že olomoucká radnice není vlastně dostavěna dosud; stále je prý totiž třeba adaptovat další kanceláře radniční z někdejších místností kupeckého domu, o němž pak výslovně dodává, že jeho jméno i účel už (tedy na počátku 19. stol.) zanikl.¹³

Prvý český historik olomoucký A. V. Šembera ve své známé knížce z r. 1861¹⁴ soudí na základě listiny Přemyslovy, že byl v Olomouci jednak povolen, jednak však i postaven r. 1261 kupecký dům; lze si jej představit jako obdobu pražského Týna, stál na Horním rynku a dosud se z něj zachovaly goticky sklenuté krámy ve dvoře olomoucké radnice. Listiny z r. 1378 vykládá tak, že na základě svolení Joštova byla vedle kupeckého domu postavena radnice a oba domy spojeny v jeden. V zásadě tytéž názory tlumočili další dva historici olomoučtí W. Müller a H. Doležil.¹⁵ U nich, stejně ostatně jako už u Šembery, zájem o olomoucký radní (a s ním i kupecký) dům zřetelně ustupuje do pozadí u srovnání se zájmem Fischerovým. Aspoň u Šembery a Müllera souvisí to zřejmě s tím, že od r. 1850 byl — jak známo — dům odcizen svému účelu a pronajat státní justiční správě. Zákonitě se vrací zájem oň, vrcholí pak jistým způsobem v letech 1901–1904, kdy budova vrácená do rukou města byla podrobena rozsáhlé a ne šťastné restauraci, která ji uvedla v dnešní podobu. Literárním odleskem tohoto zájmu je kniha o olomouckém radním domě, k jejímuž napsání se spojili pozdější městský archivář H. Kux a vedoucí stavebních rekonstrukčních prací M. Kress.¹⁶ Kniha je ovšem současně jakousi generální revizí problému olomoucké radnice a s ní ovšem i kupeckého domu. Uvedu z ní jen to, co se nás bezprostředně týká, a začnu s pojednáním Kuxovým. Užívající ho, buďme si vědomi toho, že se Kux — vlastním povoláním lékař — za léta svého působení v městském archivu olomouckém do té míry seznámil s místním archivním materiálem, že výzkum jím provedený je možno považovat za relativně úplný, že pak kniha v registech chronologicky uspořádaných podává vůbec vše, co k dějinám radnice a s ní i kupeckého domu našel.¹⁷ Budiž také dodáno, že ani Kux sám

¹³ Cituji doslova příslušné místo (str. 99) z Fischera: „... im Anfange des vierzehnten Jahrhunderts widmete man der Bequemlichkeit wegen den östlichen Theil des großen, schönen mitten auf dem Oberringe stehenden Kaufhauses zum Baue eines Rathauses, welches bis jetzt noch nicht gänzlich vollendet, und in Hinsicht des inneren Baues etwas unordentlich ist, weil, zunehmender Geschäfte wegen des Magistrats, noch immer Amtszimmer aus dem alten Kaufhause gemacht werden, dessen Nahme, so wie sein Gebrauch schon erloschen ist.“

¹⁴ *Paměti a znamenitosti města Olomouce* (Videň 1861), str. 12, 73.

¹⁵ W. Müller, *Geschichte der kön. Hauptstadt Olmütz* (Videň, Olomouc 1882), str. 65, 68, 84; H. Doležil, *Politické a kulturní dějiny král. hl. města Olomouce* (Olomouc, 1903–06), část II, str. 79.

¹⁶ *Das Rathaus zu Olmütz (Ein Gedenkblatt zu seiner Wiederherstellung* (Olomouc 1904).

¹⁷ Kux výslovně praví (str. 91 pozn.*), že podává dokumenty týkající se radnice (a tím ovšem vzhledem k situaci i kupeckého domu) z let 1261–1550 „alle samt und

v pozdějších svých olomouckých monografiích, které, pokud jde o radnici a kupecký dům, jsou jen odvarem z monografie, o níž tu jednáme,¹⁸ ani kdokoli z badatelů dalších už na žádný nový pramen k těmto dějinám nepozornil. Regesta Kuxova umožňují dvojí: 1. Udělat si úsudek o tom, do jaké míry je Kuxova interpretace příslušných pramenů správná, 2. přehlédnout vše, co je písemného k dějinám kupeckého domu olomouckého vůbec k dispozici.

Ad 1. Zabýváje se listinou z r. 1261,¹⁹ také Kux v ní vidí s jistou samozřejmostí doklad nejen o povolení, nýbrž i o postavení kupeckého domu, třebaže výslovně přiznává, že se archivní doklady pro jeho existenci z doby po r. 1261 nedochovaly. Představuje si prostě zcela povšechně a bez bližší argumentace — zřejmě pod dojmem spojení kupecký dům a jarmark v listině z r. 1261 — věc tak, že tento dům „po způsobu soudobých velkých obchodních domů v jiných městech“ (neříká kde, kdy a jakých) sloužil k pořádání trhů a ke skladu zboží. Má dále za to, že si tento dům vzhledem k jeho funkci bezpodmínečně musíme od počátku představit jako stavbu zděnou (ne tedy snad jen provizorní, dřevěnou). S jistou dávkou skepse dodává, že nikdo dnes nemůže říci, jak tato stavba vypadala.²⁰ Pokud jde o lokalizaci stavby, přiklání se s určitými rozpaky k výkladu Fischerovu. Druhou listinu Joštovu vykládá rovněž tradičně, tedy jako povolení připojit dům radní k hotovému už domu kupeckému, ovšem v novém uspořádání. Že by se byla i funkce domu změnila, neříká, výslovně však zdůrazňuje, že před r. 1378 ještě v Olomouci žádný radní dům neexistoval. K spojení kupeckého domu s radním prý si vzali v Olomouci zase vzor v cizině, především v městech slezských.

Ad 2. Přečetl jsem pozorně Kuxovy doklady k historii radního a kupeckého domu. Kromě nám už známých listin z let 1261 a 1378 našel jsem tu už jen jediný, týkající se nesporně a přímo kupeckého domu, respektive jeho části. Je to úryvek z memoriálu, který Olomoučtí poslali r. 1670 císaři, když se ucházeli o to, aby tribunál byl z Brna přemístěn do Olomouce.²¹ Pro tribunál a desky zemské nabízejí Olomoučtí uvolnit místo

sonders, soweit wir deren bis zur Stunde habhaft werden konnten, nach dem Jahre 1550 aber nur insoweit, als sie uns für die Baugeschichte des Rathauses und für die Chronik des Gebäudes von Belang erschienen.“ Z našeho hlediska jde tu prakticky o vše, co nás vůbec může zajímat.

¹⁸ *Geschichte der kön. Hauptstadt Olmütz bis zum Umsturz 1918* (Liberec, Olomouc 1937), *Die deutschen Siedlungen um Olmütz* (Olomouc 1943).

¹⁹ Str. 2 a násl.

²⁰ Práví doslova (str. 2): „Bestimmte Tatsachen aber über Anlange, Ausdehnung, oder Gestalt des Kaufhauses, überhaupt Baudaten beizubringen, ist zur Zeit niemand mehr in der Lage; ja man kann — so seltsam dies klingt und im Grunde dennoch bei der Lückenhaftigkeit und Einseitigkeit der dormaligen Urkundenbestände nicht zu verwundern — nicht einmal einen offenkundlichen Hinweis auf jenes Kaufhaus in den Archiven entdecken.“

²¹ *Das Rathaus*, str. 133, č. 78.

na radnici v těch místnostech, kde dosud zasedá městský soud. Pokračují pak (cituji z otisku Kuxova) doslova takto: „Die landtäge und landtrecht aber müsten gleichergestalten auf dem rathaus gehalten und darzu der ort, wo jetzo die kirschner und schuster feyl halten, an fenstern, öfen, thirn, zwergmauer, taffelwerk, verbesserung der auswendigen stieg und was sonsten erforderlich, repariert werden, und zwar auf stadtmittel.“ Místo překládám takto: „zemské sněmy a zemské právo by musily být konány však rovněž na radnici, místo pak pro ně, kde nyní kožišníci a ševci trží, pokud jde o okna, kamna, dveře, příčky, táflování (stropy), vyspravení venkovních schodů a co je jinak nutné, spraveno, a to na náklad města.“ Výklad je jednoznačný. Místo na radnici, o němž se tu mluví, je zřejmě totožné se stánky kožišníků a ševců v radním domě, o nichž mluví listina z r. 1378 a které tu tedy ještě r. 1670 byly v provozu. Zpráva je však zároveň také poměrně raným dokladem o postupné likvidaci místností kupeckého domu v domě radním, doložené Fischerem, v jistém smyslu raným dokladem faktického úpadku kupeckého domu, který je vlastně jako celek v pramenech takto jen dvakrát, konkrétně v letech 1261 a 1378, jmenován. Připouštím, že s jistou pravděpodobností lze aspoň v nepřímou souvislost s kupeckým domem ze zpráv shromážděných Kuxem uvést ještě dvě, totiž zprávu o „nových boudách“ z r. 1506²² a o „radničních boudách“ z let 1718–24.²³ Odmítám však výklad Kuxův, že tu jde o „dependence“ kupeckého domu, v němž pro rozvíjející se kupecký ruch nebylo dosti místa. K zcela obdobným úpravám, k stavbě „moučných stánků“ došlo v okolí radnice totiž ještě i v letech 1802–1804,²⁴ ač podle takřka soudobého svědectví Fischerova tenkrát už olomoucký kupecký dům zanikl. Krajní nedostatek zpráv o olomouckém kupeckém domě, který jsme takto zjistili a který (mimořadně řečeno) dobře cítil Kux²⁵ a obratně nahradil plastickým, přitom však zcela obecným líčením někdejšího obchodního ruchu „v hospodářském křídle radnice“,²⁶ je věcí nesporně velmi nápadnou, tím nápadnější, že o tržištích v okolí radnice i dále na náměstích není v Olomouci rozhodně méně zpráv než v městech jiných.

Obraťme nyní pozornost k partiím Kressovým. Základ jeho názoru na dějiny stavby radniční budovy a spolu s ní i kupeckého domu je dán nálezem, že severní křídlo, dvorní trakt jižního křídla a dvojtrakt východního křídla do šířky traktu dvorního křídla jižního celé radniční budovy je stavebně jednotný v tom smyslu, že zdivo je tu všude do určité výše z jednotného lomového kamene, zdivo věže radniční je pak vázáno se zdmi sousedících křídel severního a východního. Kress právem soudil, že všech-

²² Tamže, str. 100, č. 45.

²³ Tamže, str. 141, č. 83.

²⁴ Tamže, str. 56.

²⁵ Viz výše citát v pozn. 20.

²⁶ *Das Rathaus*, str. 43 a násl.

ny právě uvedené části stavby musily vzniknout najednou. Do této své představy promítl ovšem hned druhou, nám již známou, že totiž kupecký dům byl postaven hned po roce 1261. Důsledkem všeho toho je pak přesvědčení, že jednotné zdívo, které objevil, pochází ze starého přemyslovského kupeckého domu. Tento dům si představoval p ů d o r y s n ě ne podstatně menší než je (půdorysně) stavba dnešní radnice. Šel dokonce tak daleko — nedbaje varovného hlasu Kuxova — že se odvážil nakreslit perspektivní pohled od severovýchodu na pomyslný olomoucký starý přemyslovský kupecký dům.²⁷ Stavbu radnice po r. 1378 si představoval v důsledku všeho toho jen už jako ne příliš význačnou přístavbu starého kupeckého domu.

Střízlivěji než všichni jeho předchůdci se postavil k problému olomouckého kupeckého domu historik a archivář olomoucký V. Nešpor. Ve svých „*Dějínách města Olomouce*“ z r. 1936 chápe listinu z r. 1261 v podstatě jen jako jedno z privilegií, dokumentujících „kupeckou převahu“ ve městě v 13.—14. věku. O „kupeckém domě“, respektive, jak on říká, o tržnici, soudil, že byla nejdůležitější olomouckou světskou stavbou, že byla r. 1261 povolena a s n a d j e š t ě v 13. s t o l. p r o v e d e n a.²⁸ Kupodivu o této tržnici hned také dodává, že tu měli stánky kráječi suken atd., anticipuje tak zřejmě ustanovení listiny Joštovy, o níž jen poznamenává, že Jošt dovolil, aby si město postavilo radnici spojenou s tržnicí. Přitom zřejmě ne-souhlasil s výkladem Kressovým, pokud jde o dějiny původní stavby. Jednotu zdíva vyložil totiž tak, že při stavbě radnice — tedy po r. 1378 — byla také tržnice znovu postavena.²⁹ To tedy znamená, že nevěřil, že by se nám z původní (přemyslovské) tržnice bylo co zachovalo.

Je tu konečně ještě nedávno vydaná kniha V. Richtra „*Raněstředověká Olomouc*“.³⁰ Richter v ní střízlivě a správně uvedl obsah obou listin na kupecký dům, Přemyslovy i Joštovy. Soudí, že z pozdějších dějin tohoto domu je nepochybné, že byl postaven na Horním rynku, kde jako radnice existuje dodnes. Dodává, že nepovažuje za vyloučeno, že už v předměstském období Olomouce stával — podobně jako v Praze Týn — kupecký dům na Dolním rynku, což zajisté avizuje jednak skutečnost, že je ochoten s existencí domu kupeckého počítat velmi záhy, jednak napovídá, že v kupeckém domě vidí podstatnou složku místního vývoje. Mnoho pozornosti věnoval ovšem Richter rozboru nálezových zpráv Kressových s výsledkem, který je možno formulovat takto: Ve zdívu dnešní radnice olomoucké jsou v přízemí obou dvorních křídel dochovány místnosti někdejšího kupeckého domu, postaveného po r. 1378. Ze zdíva starého kupeckého

²⁷ Tamže, str. 165. Legenda u obrázku zní: „Das alte Kaufhaus in seiner mutmaßlichen Gestalt“.

²⁸ Str. 36, 37, 60.

²⁹ Výslovně říká (str. 37), že podle „stavebních znalců jest zdívo věže a zdí v přízemí tak jednotné, že nepřipouští různou dobu vzniku.“

³⁰ Brno—Praha 1959, str. 163 a násl.

domu přemyslovského se nedochovalo nic; nicméně je památka naň v budově dnešní radnice i stavebně doložena, konkrétně v jejím půdorysu; osy křídel radničních, severního a jižního, v nichž kdysi kupecký dům byl, nemají totiž pokračování v osách východního (radničního) křídla stavby. Je tu patrný zlom, který není možno vysvětlit tak, že tu snad při stavbě křídla radničního působila h m o t a stavby kupeckého domu, když přece je zdivo stavby na rozhodujících místech — jak víme — jednotné. Nabízí se však vysvětlení jiné: působila tu d i s p o z i c e starého kupeckého domu při přestavbě po r. 1378 do základů zbořeného. Myšlenka je jistě pozoruhodná. Domyšlena do důsledku nutí však (jak mám za to) předpokládat, že starý kupecký dům byl jednak stavba zděná, jednak tak rozsáhlá, že stavba domu radního představovala vskutku jen jakousi přístavbu k stavbě původní.

Po badatelích, kteří k problému přistupovali z místních pozic,³¹ vyslechněme (zatím bez jakýchkoli kritických připomínek) hlas tří právních historiků, v jejichž úvahách se případ olomouckého kupeckého domu objevil v souvislosti s jejich zájmem o dějiny kupeckých domů v širším slova smyslu. Je to především H. G. Gengler, který ve svých „*Deutsche Stadtrechtalterthümer*“ z r. 1882³² rozlišuje mezi kupeckými d v o r y, v nichž vidí zařízení vyvolané potřebami mezinárodního velkoobchodu, a mezi kupeckými d o m y, jež považuje za zařízení převážně místní povahy, kde odpadalo to, co pro kupecké dvory bylo právě nejcharakterističtější, totiž ubytování cizích kupců. Zřetel k zahraničnímu velkoobchodu v kupeckých domech byl jen sekundární povahy, šlo o opatření cizího zboží pro místní maloobchod. Hlavním jejich účelem bylo koncentrovat místní obchod, a to i pro cizince, postavit jej pod kontrolu a dozor, nedovolit zaplavení místního trhu cizím zbožím. Konec konců jsou podle Genglera kupecké domy střediska cizí obchod spíš podvazující než podněcující. O kategorii kupeckých dvorů nyní Gengler výslovně říká, že jejich typickým příkladem je starý pražský Týn, že se záhy rozvinuly na evropském západě a jihu. Ve „vlastních německých zemích“ — dodává Gengler — mině tím ovšem střední Evropu, jsou jen jejich ojedinělé doklady, mezi než patří určité kupecké dvůr magdeburský, doložený listinně r. 1176, a s n a d³³ olomoucký, zmíněný v listině Přemyslově z r. 1261. O kupeckých domech Gengler říká, že jsou doloženy v mnohých, také menších městech,

³¹ Jejich seznam je nyní třeba rozšířit o S. M. Zmrzlikovou-Brettschneiderovou, autorku stati *Listinné doklady ke vzniku olom. radnice*, otištěné ve Zprávách Vlast. ústavu v Olomouci č. 97 (1962), str. 16–20, a J. Kšíra, autora stati *Stavební vývoj olom. radnice*, otištěné tamže, str. 4–16. Vyšly až poté, kdy má úvaha byla už uzavřena.

³² Erlangen 1882, str. 330 a násl.

³³ Toto „snad“ není možno vykládat tak, že by Gengler pochyboval o tom, že by olomoucké zařízení patřilo v jeho klasifikaci mezi obchodní dvory, mnohem spíš se týká existence tohoto zařízení, či pravosti listiny Přemyslově.

kromě jiného pak i to, že povolení k stavbě takových domů — i když je zpravidla zahaleno v temno — bylo vázáno na svolení pána města. Uvádí pak čtyři konkrétní případy takových svolení, z nichž prvý se týká domu v městě Gardelegen u Magdeburku z r. 1241,³⁴ druhý domu v Budyšině z r. 1284, třetí domu v Mostě z r. 1361, poslední domu v Erlangen z r. 1398.

Náš právní historik J. Čelakovský dotkl se otázky olomouckého kupeckého domu v souvislosti s výkladem známé a mnohokrát intepretované listiny Přemysla II. pro mincmistra Eberharda z r. 1265.³⁵ Na podporu svého mínění, že „sale“ — správně „schole“ — v této listině jmenované u kostela sv. Havla na Novém Městě pražském, za Václava I. budovaném, jsou kupecké krámký či kotce,³⁶ praví tu Čelakovský: „Jiná města měla na ten čas už podobné tržnice, např. r. 1261 Olomouc . . . , r. 1269 Německý Brod a Jihlava, r. 1298 Hlubčice.“ Do třetice G. Juritsch považuje ve své knize „*Handel u. Handelsrecht in Böhmen bis zur hussitischen Revolution*“ z r. 1907³⁷ zřizování kupeckých domů výslovně za charakteristickou součást obchodního života až do 14. stol. v Evropě, přičemž má zřejmě především na mysli kupecké domy typu známé krakovské sukenice. Výslovně říká, že je „kaum anzunehmen“, že existoval už r. 1261 kupecký dům v Olomouci, protože příslušná listina je patrně falešná. Připouští, že existovaly ještě ve 13. stol. obchodní domy v slezských Hlubčicích a v Opavě, v Německu je prý však nejstarším kupeckým domem až dům mohučský z r. 1317, načež až v polovině stol. 14. pomyslili na stavbu kupeckých domů v Kolíně nad Rýnem a pak ve Frankfurtu a v Basileji. Do téže doby náleží také stavba kupeckého domu krakovského za Kazimíra Velkého. Takřka současně také (v letech 1352–62) měšťané mostečtí, žatečtí a písečtí vyvodili důsledky z vnějšího podnětu, to jest, postavili si kupecké domy. Totéž platí o Vodňanech, kde se sbíhaly obchodní cesty od Prachatic a Budějovic, o něco později (1419) také o Broumově. Praha — uzavírá

³⁴ V tomto případě má jít dokonce o „reedificatio theatri videlicet domus venalis“; kde je příslušná listina otištěna, však Gengler neřká a není to patrně ani z jeho seznamu pramenů na str. 478 a násl.

³⁵ V úvodu k I. svazku díla *Codex iuris municipalis regni Bohemiae*, vydaného r. 1886, v němž jsou publikována privilegia měst pražských, na str. XIX, pozn. 29. Listina z r. 1265 je otištěna tamže, str. 720, č. 351 (dodatky). Z literatury je třeba uvést články V. Vojtíška, *K počátkům pražského města*, ČMM 1931, přetisk ve Vojtíškově *Výboru rozprav a studií* (1953), str. 332 a násl., B. Mendla *Vici Theutunicorum a „civitas circa s. Gallum“*, ČCH 38 (1932), str. 237 a násl. V rámci příprav k vydávání Českého diplomatáře dospěli jsme zatím, pokud jde o tuto listinu, k důležitému postřehu, že je totiž stylisticky dílem Přemyslova notáře Oldřicha.

³⁶ Vojtíšek, *Výbor*, str. 340, pozn. 23, rozšířil poněkud svůj text z r. 1931, mylně přitom praví, že v rukopise formulářové sbírky královny Kunhuty příslušný termín zní „tole“, což Palacký emendoval na „tale“. V rukopise je „sole“, Palacký emendoval na „sale“. Konstatuji to zde, aby nedošlo zbytečně k dalším nedorozuměním v té už beztoho spletné otázce.

³⁷ Str. 54.

Juritsch — kupodivu zůstala stranou, pokud nebudeme považovat Týn za nejstarší kupecký dům. Tím, že navazuje pak výkladem o lavicích soukeníků v blízkosti pražského Tandelmarku, naznačuje přechod kupeckých domů do jednodušších zařízení.

Slyšeli jsme dost, abychom se nyní mohli závěrem pokusit o to, prokázat si úskalími pramenů a protichůdnostmi názorů různých autorů cestu ne-li k řešení osudů olomouckého kupeckého domu, tedy aspoň k vyslovení hypotézy o nich. Rozumí se, že vše to je třeba chápat v dostatečně širokých souvislostech a na srovnávací bázi přesně postižené. Pokusil jsem se opatřit tuto bázi: 1. přihlédnutím k literatuře mně známé a dostupné o kupeckých domech, 2. sledováním konkrétních osudů aspoň některých z nich, 3. užitím listinných dokladů. Zvlášť cenným vodítkem byla mi sub 1—2 nedávno (1960) vydaná kniha E. Nickla s dalšími příspěvky B. Schweinekopera a A. Suhle „*Ein mittelalterlicher Hallenbau am Alten Markt in Magdeburg*“,³⁸ která je vědeckým zpracováním archeologických výzkumů, prováděných s úsilím, které jsem také já musel před několika lety na místě samém upřímně obdivovat, v troskách starého Magdeburku, těžce dotčeného leteckými útoky v době druhé světové války. Je tu totiž především sestavena obsáhlá literatura o kupeckých domech a o stavbách i zařízeních s nimi souvisejících, takže tu mohu na bibliografické údaje této knihy přímo odkázat.³⁹ Stavba, o které kniha jedná, je dále nesporně pozůstatkem některého z někdejších velkých kupeckých či řemeslnických domů magdeburských, přičemž je už vedlejší, jde-li snad (o věci není ani mezi autory knihy samé jednota názorů) o pozůstatky právě toho, o němž jsme zachytili zmínku u Genglera. Potíže — jak níže bude patrné — jsem měl při ověřování některých odkazů na listinné prameny cizí; přihlížeje k hlavnímu směru olomouckého obchodu ve středověku, zajímal jsem se ovšem soustavně o některé diplomatáře městské, především o vratislavský a krakovský.⁴⁰ Že jsem si zjednal orientaci po našem listinném materiálu domácím, rozumí se zajisté samo. Než přistupme k věci samé.

1. Genglerovo rozlišování mezi kupeckými dvory a kupeckými domy neodpovídá skutečnému stavu příslušných středověkých zařízení. Přechod mezi obojím domnělým typem je zcela plynulý, stejně jako plynulý je přechod od kupeckých domů k různým zařízením primitivní povahy, kotcům atd. K tomu přistupuje ještě i kolísání terminologie, v středověkých pramenech — jak známo — vůbec běžné. Nerespektování těchto skuteč-

³⁸ S vděčností zjišťuji, že mne na tuto knihu upozornil dr. G. Chaloupka z Hist. ústavu CSAV v Brně; kniha vyšla jako první svazek publikační řady „*Ergebnisse der archäologischen Stadtkernforschung in Magdeburg*“, Akademie-Verlag, Berlin.

³⁹ Viz v knize str. 97—104.

⁴⁰ První z nich vydal r. 1870 G. Korn, *Breslauer Urkundenbuch* I. (dílo sahá do r. 1377), druhý vydal Fr. Piekosiński, *Kodeks dyplomatyczny miasta Krakowa* (1257—1506) jako V. svazek publikační řady *Monumenta medii aevi historica res gestas Poloniae illustrantia* r. 1879.

ností jak u právních historiků, jejichž hlasy jsme vyslechli, tak — pokud vidím — v podstatné části literatury o kupeckých domech vůbec, zavinilo mnoho zmatků, z nichž lze se vyprostit jen podrobnou analýzou každého jednotlivého případu, rozhodně nikoli užitím a výkladem jednotlivých „dokladů“ v pramenech, s nimiž se literatura často zatím spokojovala. Jedním z rozlišujících prvků při klasifikaci kupeckých domů i různých zařízení, sloužících k provozování obchodní činnosti ve městech, je majitel (vydržovatel) takového zařízení. Konkrétně nelze tedy vedle sebe například klášť (jak to učinil Gengler) pražský Týn, který byl přímo či nepřímo zařízením zeměpanským, a kupecký dům, o němž mluví olomoucká listina z r. 1261, neboť tu jde typicky o zařízení patřící městu. Jsou ovšem ještě četné další typy takových zařízení, jejichž majitelem je například fojt, různé gildy atd. Dále je třeba například rozlišovat mezi kupeckými domy „obecnými“ a „specializovanými“, z nichž v prvních se prodává nejrůznější zboží, v druhých jen určité, což jsou nejčastěji ovšem sukna. I tu však mezi obojím typem je plynulý přechod.

2. Spojení mezi domem radním a kupeckým je od doby, kdy domy radní vůbec vznikají, věci běžnou, ba možno říci, že typickou.⁴¹ Běžné je také to, že části „kupeckého domu“ jsou pak postupně odsunovány z radního domu do jeho okolí. Zvlášť typický takový případ je doložen v oné Juritschem zmíněné listině broumovské z r. 1419, dokumentující leccos z toho, co jsem tu výše formuloval,⁴² nadto pak i naznačující, že představitelům města se spojení radního a kupeckého domu časem stávalo nepohodlným. Listinou povoluje broumovská vrchnost, klášťter břevnovský, měšťanům kromě jiného, aby si v domě koupeném od klášťtera směli zřídit radní dům a prodávat tu sůl, železo, smolu, vlnu, chmel i provozovat hokynářství, šenkovat víno, mít váhu a stánky hokynářské. Přitom se dovídává, že kdyby tyto stánky nechtěli mít na radnici, mohou je postavit kdekoli jinde ve středu města, kde uznají za vhodné. Běžné je také postupné odumírání kupeckých domů, zejména takových, které byly málo významné. Na počátku stol. 19. zanikají však i tak proslulé kupecké domy, jaké byly na vratislavském náměstí.⁴³

⁴¹ Na to správně upozornil už Vojtíšek, *Soud a rada v královských městech českých* (Výbor, str. 245–246), některé údaje o kupeckých domech tu však je třeba opravit, jak plyne z toho, co vykládám níže.

⁴² Listina je otištěna v I. části IV. dílu publikace *Codex iuris municipalis regni Bohemiae* A. Haasem (1954), str. 329, č. 222.

⁴³ Přímou tu odkazují na starší práci H. Markgrafa, *Zur Geschichte des Breslauer Kaufhauses*, *Zeitschrift für Gesch. u. Alterthum Schlesiens* 32 (1888), str. 349 a násl., na práci R. Steina, *Das Rathaus u. der Große Ring zu Breslau* z r. 1937, na knihu K. Maleczyńského, *Dzieje Wrocławia do roku 1618* (Varšava 1958), zejména pak na nejnovější publikaci *Ratusz Wrocławski* (M. Bukowski, M. Zlat, Vratislav 1958), kde jsou vyobrazení vratislavských kupeckých domů a kde je vysoko oceněn jejich význam v dějinách města.

3. Kupecké domy a zařízení jim podobná i v malých městech stol. 14. musíme si představit jako věc zcela běžnou. Byly ovšem i tam, kde nemáme o nich žádné zprávy listinné či dokonce listiny povolující jejich zřízení. Podrobné studium městských knih i u nás by určitě přineslo množství dokladů pro tuto tézi. Namátkou uvádím, že v znojemských městských knihách z 60. let 14. stol. je doložen — podle zprávy, kterou mně laskavě podal jejich vydavatel G. Chaloupka⁴⁴ — „locus in mercatorio“ a „locus in theatro“; že tu jde o dva názvy pro touž instituci, není zajisté třeba připomínat. Nebylo by však správné, kdybychom si představovali, že v 14. stol. namnoze teprve kupecké domy v z n i k a j í, jak by plynulo dosti určitě z formulace Juritschovy. Nemohl jsem sice překontrolovat, odkud má Juritsch zprávu o pozdním vzniku kupeckých domů v Kolíně nad Rýnem, Frankfurtě a Basileji, Gengler pak o domu v Erlangen. Nesporné je však, že počátky krakovské sukenice je možno sledovat zpět hluboko do stol. 13., jak vysvítá z listin, jimiž se reguluje obchod v krakovských komorách, „ubi panni venduntur“, a v komorách kramářů,⁴⁵ že například kupecký dům v Mohuči sahá svými počátky prokazatelně až do r. 1255⁴⁶ a že vůbec je v literatuře dosti konkrétních dokladů o tom, že na evropském západě (v Belgii, Francii, Anglii, zčásti i za Rýnem) i na jihu jsou už v 13. stol. běžnou součástí tamního hospodářského života.⁴⁷ Jen ty z nich, které byly v největších obchodních střediscích, si však musíme představit jako stavby vsutku rozsáhlé, jinak jde o zařízení zřejmě primitivně vybavená. Patrně zcela obecně jsou dále vzácné případy, kdy se zřízení kupeckých domů povoluje listinou. Pak je ovšem zajímavé, že jeden takový případ máme doložen z Magdeburku, kde existuje vsutku z r. 1176 listina tamního arcibiskupa, kterou se stanoví, aby kupci z města Burgu a celého pravého břehu Labe prodávali své zboží ve dvoře magdeburského kláštera sv. Jana na Hoře, a která je právem považována za zakládací listinu nejstaršího a nejvýznamnějšího z magdeburských kupeckých a řemeslnických domů.⁴⁸ Lituji, že se mi nepodařilo ověřit si další zprávu

⁴⁴ I za tuto informaci mu srdečně děkuji na tomto místě.

⁴⁵ V listině Boleslava Stydlivého z 5. června 1257 (*Kodeks dypl. m. Krakowa*, č. 1) i dalších.

⁴⁶ E. Nickel zjišťuje v magdeburské publikaci výše už uvedené na str. 45, že kupecký dům v Mohuči byl založen r. 1255 svazem rýnských měst na podnět mohučského měšťana Walpodena; jeho stavba byla dokončena r. 1313; odkud vzal Juritsch datum 1317, nemohu zjistit. Dodávám, že existuje dokonalé a autentické vyobrazení vnějšíku i vnitřku tohoto mohučského domu, který dal zbořit Napoleon r. 1812. Jeho vyobrazení viz v práci N i c k l o v ě, str. 47.

⁴⁷ O takových stavbách v Belgii a Holandsku existuje speciální práce F. S c h r ö d e r a, *Die gotischen Handelshallen in Belgien und Holland*, vydaná r. 1914. Neměl jsem ji však v ruce.

⁴⁸ Tato nesmírně zajímavá listina je otištěna v *Urkundenbuch des Erzstifts Magdeburg* (vydali ji F. I s r a ě l a W. M ö l l e n b e r g) 1. díl (Magdeburg 1937), str. 462, č. 350.

Genglerovu, týkající se založení, či obnovení kupeckého domu v Gardelegen. Za předpokladu, že je správná, je totiž druhým už dokladem zakládací listiny kupeckého domu z magdeburského prostředí.

4. Překontrolujme si nyní, jak si stojíme s listinnými doklady na založení kupeckých domů v našem prostředí domácím a v našem nejbližším sousedství, přičemž ovšem vyjdeme z případů, které jsme výše vyslechli. Pro stol. 13. dostaneme tu tento obraz. Výklad listiny Přemyslovy z r. 1265 je předmětem vleklého sporu. Nelze vyloučit možnost, že pravdu měl Čelakovský potud, že jde přece jen o stavbu kotců a tedy zařízení majících povahu kupeckého domu.⁴⁹ Listina z r. 1269 se netýká vůbec kupeckých domů v Brodě a v Jihlavě, nýbrž práva skladu v těchto městech.⁵⁰ Kdyby pak právo skladu a kupecký dům tvořilo junktim, nemohla by mít Olomouc privilegium na kupecký dům z r. 1261, protože právo skladu dostala — jak už víme — mnohem později.⁵¹ Budyšín z r. 1284 privilegium na kupecký dům vskutku má. Neviděl jsem je sice a znám jen jeho otisk v Hornolužickém diplomatári,⁵² zřejmě je však plně autentické. Markrabata braniborská Oto a Konrád jím povolují Budyšínským, aby si postavili kupecký dům (domum mercatoriam, quod in volgari ein kophus dicitur), kde by za dobré uznali, za úplatu 10 hřiven, dále pak, aby příjem z toho domu brali, a to tak, jak v jiných městech z kupeckých domů berou.⁵³ To je ovšem dodatek velmi poučný, představující nám pro tu dobu kupecký dům jako něco, co aspoň v Horní Lužici⁵⁴ a v Braniborsku patří k běžné výbavě měst. Rozumí se přitom, že si tyto domy — a s nimi i budyšínský — musíme představit jako zařízení nejen běžné, nýbrž i zcela prosté. Podobně jako v Olomouci i v Budyšíně známe — pokud vím — na kupecký dům

⁴⁹ Důvod viz níže v poznámce 56.

⁵⁰ Jde o listinu Přemyslovy, otištěnou v CDB V, č. 590, jejíž originál (psána je rukou písaře Přemyslovy kanceláře, kterou se nám rovněž už podařilo identifikovat) je v městském archivu jihlavském. Zprávy o existenci jihlavského kupeckého domu (tzv. Kreclu) jsou v jihlavských městských knihách až z 60. let 14. stol., jak plyne z výpisů, které mi dal laskavě k dispozici městský archivář jihlavský dr. Hoffmann. Sr. i nejnověji v jeho knize, *Jihlava v husitské revoluci* (1961), str. 28–29, kde Hoffmann ještě také spojuje vznik jihlavského kupeckého domu s listinou z r. 1269 na právo skladu.

⁵¹ Viz výše pozn. 9. V listině se sice mluví o tom, že sklad v Olomouci „sit a nonnullis retroactis temporibus celebrata“, právo skladu se jí však teprve zavádí a na tom záleží.

⁵² G. Köhler, *Codex diplomaticus Lusatiae Superioris* I. (2. vyd.), Zhořelec 1856, str. 117, č. 72.

⁵³ „cum omni iure hec eadem domus ad civitatem pertinere debebit, utpote alie domus in aliis civitatibus, mercatorum videlicet, pertinere ad civitates alias videbuntur“.

⁵⁴ Přímý listinný doklad na existenci kupeckého domu — v tomto případě sukenice — máme z r. 1331 ještě také ze Zhořelce. Listinou krále Jana (otištěna je u Köhlera, str. 291, č. 207) se přikazuje, že se sukna nesmějí prodávat jinde než „in domo civitatis ipsius mercatoria“.

jen listinu zakládací, nic víc. Rovněž odkaz Čelakovského na doklad hlubčický z r. 1298 lze ověřit. Jde o listinu Václava II., chovanou až do druhé světové války v hlubčickém městském archívu, nyní však bohužel nezvěstnou, v níž se lze stylisticky zachytit a tak prokázat její pravost.⁵⁵ Jí se městu uděluje kromě jiných výsad, nemajících přímý vztah k obchodu (koupě statků, vybírání poplatků za právní naučení), také, aby si směli na náměstí zřídit soukenické boudy zvané kupeckým domem (apothecas panorum, que dicuntur vulgariter cauphaus) a brát z nich poplatky. Jde tedy o specializovaný „kupecký dům“ opět zcela primitivního vybavení. Mluvil-li Juritsch obecněji o hlubčickém dokladu z 13. stol., mohl mít na mysli ještě také listinu Přemyslovu z 1. září 1275, jejíž originál je rovněž nezvěstný, podle níž má tamní fojt kromě jiného zadávat také „scholas“. Zmiňuji se tu o ní především proto, že může mít značný význam pro výklad listiny svatohavelské a jejím vykladačům podle všeho ušla.⁵⁶ Pokud jde konečně o kupecký dům opavský, je o něm poprvé zmínka v řádu pro opavské kupce z r. 1327, vydaném opavským knížetem Mikulášem. Zřejmě se tu prezentuje jako zařízení specializované na prodej suken a určené především pro místní obchod. Je možno tak přímo dokázat, že jeho vznik nelze spojovat s právem skladu, jež získala Opava listinou Václava II. z r. 1296.⁵⁷

Z dokladů mladších jsme už výše vlastně překontrolovali broumovský k r. 1419. Co zbývá, lze shrnout takto: Privilegium na kupecký dům ve Vodňanech vskutku existuje. Vydal je 20. listopadu 1352 Karel IV., jeho originál je dosud v tamním městském archívu.⁵⁸ Povolení tu zní na postavení kupeckého domu „pro usu rerum vendibilium“, tedy všeho, co se tržít. Užitek z domu se určuje k prospěchu města. Udánlivě současné a obdobné privilegium pro Písek neexistuje a nikdy neexistovalo.⁵⁹ Most sku-

⁵⁵ Za zjištění osudů listiny vděčím univ. asist. mgr. A. Skowroňské ve Vratislavi. Listina je otištěna v CDM VI, str. 371, č. 8., v *Reg. Emlerových* je omylem k 17. dubnu 1298.

⁵⁶ Za zjištění o osudu listiny vděčím rovněž mgr. Skowroňské. Dodávám, že je otištěna v CDM IV, str. 53, č. 43, ale pod nesprávným datem. Její autentičnost je zaručena tím, že jsme v ní zjistili diktát proto notáře Jindřicha. Listina má dokonce původní základ. „Schole“ jsou v listině jmenovány v takové souvislosti, že sotva lze pochybovat o tom, že jde o kotce, třebaže se v sousedství jmenuje také úřad zvoníka. V listině vidím tedy nástroj k výkladu listiny svatohavelské, avizovaný tu výše, viz pozn. 49.

⁵⁷ Otisk listiny z r. 1327 (dochované zřejmě jen v německém překladu) viz CDM VII, str. 850 č. 250, Václavova listina z r. 1296 je otištěna v CDM V, str. 56, č. 58. O opavském kupeckém domě viz nejnověji u Šiguta, *Opavský listinář I.* (1961), str. 25. I tam je opět nesprávně vznik tohoto domu uváděn v souvislosti s právem skladu.

⁵⁸ Otištěno je v *Codex iuris municipalis*, sv. II., str. 489, č. 335.

⁵⁹ Regest tohoto privilegia je v *Codex iuris municipalis*, sv. II., str. 490, č. 336, na základě zprávy Hübschovy (*Versuch einer Geschichte des böhmischen Handels*, str. 212), je však mimo pochybnost, že tu jde o záměnu s privilegiem vodňanským.

tečně dostal — a to 2. srpna 1361 od Karla IV. — privilegium na kupecký dům, které je obdobné vodňanskému. Přesněji se určuje, že z kupeckého domu, který se tu jmenuje „theatrum sive domus mercatoria“, jde užitek na opravu městských hradeb.⁶⁰ V Žatci je situace jiná. Nejedná se tu vůbec o privilegium na kupecký dům, nýbrž o zápis do městské knihy, datovaný 8. srpna 1362,⁶¹ podle kterého se Žatečtí usnesli postavit kupecký dům, v němž by si kráječi suken zakupovali místa, a to na náklad kráječů. K usnesení dali souhlas zástupci krále, jako pána města. Ač jde o dům zřejmě specializovaný, jmenuje se zase zcela obecně „domus negociacionum seu mercatoria“.

Dodám-li nyní ještě, že aspoň z naší domácí půdy nelze najít už žádné další listiny na založení kupeckých domů, odnese si z přehledu dvojí cenné poučení: 1. Dokladů na založení kupeckých domů u nás není ani tolik, s kolika počítala dosavadní literatura. 2. Kupecké domy u nás existovaly už v 13. stol., vesměs to byla patrně zařízení nemající daleko k pouhým primitivním boudám či stánkům.

Vraťme se nyní k listinám olomouckým a k tamnímu kupeckému domu. Uvědomili jsme si výše, že se r. 1378 v listině kupecký dům tu prezentuje jako zařízení nové. Při výkladu příslušných listin je však třeba vzít v počet i další skutečnosti: 1. Listina z r. 1378 aspoň v označení kupeckého domu navazuje na listinu z r. 1261, v obou se přece dům jmenuje „theatrum“ a „kaufhaus“. 2. I když není vyloučeno, že je to náhoda, když jsme se přece s podobnými označeními setkali i v jiných listinách na kupecké domy, sotva můžeme vyloučit pravděpodobnost toho, že olomoučtí měšťané, jednajíce o vydání listiny Joštovy, předložili privilegium Přemyslovo. Je to dokonce velmi pravděpodobné, protože listina Joštova je vydána právě v Olomouci.⁶² 3. Že se v privilegiu Joštově na Přemyslovo neodkazuje přímo, lze vysvětlit, uvědomíme-li si, co je celkem běžným poznatkem práce diplomatické, že se totiž v listinách častěji právo jen potvrzované uděluje jako právo nové a tedy bez odkazu na někdejší jeho udělení.⁶³ Budiž dodáno, že existují i případy právě opačné, že se totiž nové udělené právo formálně konfirmuje, aby se mu dodalo rázu starobylosti. Tu jsme u věcí, s nimiž je třeba při práci s listinami počítat, a kde stojí diplomatik před úkolem, aby zjednával jasno.

Rozhodně po všem, co jsme o dějinách kupeckých domů u nás i jinde zjistili, je třeba připustit, že v Olomouci mohl být kupecký dům r. 1261 nejen povolen (toho neoddisputovatelným svědectvím je listina), nýbrž fak-

To mlčky vlastně už konstatoval historiograf Písku A. Sedláček, když ve svých *Dějinách města Písku* o této domnělé listině vůbec nemluví.

⁶⁰ Privilegium je otištěno v *Codex iuris municipalis* II., str. 568, č. 394.

⁶¹ Otištěn je tamže, str. 565 u č. 390.

⁶² Indoržát na listině je psán rukou zhruba současnou s vydáním listiny Joštovy.

⁶³ Na vysvětlenou je třeba říci, že tu jde o zjev související s tím, že v listinách se častěji přejímá formulář listin starších.

ticky i uveden v život. Vše, co jsme zjistili, je však také pobídkou, abychom si tento dům v žádném směru nepředstavovali jako něco „monumentálního“, jak si to více či méně určitě představovalo dosavadní bádání. I v Olomouci šlo s největší pravděpodobností o zcela primitivní zařízení, o jehož lokalizaci je zbytečné vyslovovat jakékoli teorie a z něhož nic nemohlo působit na ona zařízení, která vznikla po r. 1378, jejichž střediskem ovšem nebyl kupecký dům, nýbrž dům radní. Olomoucké privilegium z r. 1378 není dále také ničím překvapujícím (máme-li přece u nás podobných více a starších), tím spíše, že je také — či především — privilegiem na radní dům. Není však v zrcadle představ, ke kterým jsme o přemyslovském kupeckém domě olomouckém dospěli, přece jen překvapujícím privilegium z r. 1261, nesporně prvé svého druhu u nás vůbec? Odpověděl bych takto: 1. Překvapujícím by bylo, kdyby platilo, že mezi výstavností (významem) kupeckého domu a privilegiem na kupecký dům existuje souvislost. Kdyby konkrétně velké a důležité kupecké domy aspoň zpravidla zakládací listiny měly, nevýznamné pak neměly. Ale nic takového nelze zjistit. Jako konkrétní případy lze uvést, že například kupecký dům tak významný, jakým byl vratislavský, žádnou zakládací listinu nemá, hlubčický naproti tomu zřejmě celkem bezvýznamný — jak jsme slyšeli — ji má. 2. Listina olomoucká není jen privilegiem na kupecký dům, nýbrž i na jarmark. Olomoucký jarmark jí povolený byl dobou svého trvání pozoruhodný. Probereme-li příslušné listiny, zjistíme, že jen brněnský jarmark, o němž slyšíme r. 1243, trval stejně dlouho.⁶⁴ Z dalších význačných například opavský z r. 1247 má už jen poloviční délku trvání.⁶⁵ V souvislosti s povolením jarmarku mohla vzniknout reálná představa, že bude třeba zařízení, v nichž by se obchodní ruch jistým způsobem koncentroval, která by především zachycovala transitní obchod, který — jak známo — Olomoucí procházel. Jestliže ovšem uvážíme, že za podmínek zhruba ekvivalentních v Brně nic o privilegiu na kupecký dům neslyšíme, musíme počítat v Olomouci s takovým impulsem vedoucím k vydání naší listiny, kterého v Brně nebylo. Impuls pro stavbu samu by byl mohl do Olomouce zajisté přijít z Vratislavě, ležící na téže obchodní cestě, která procházela i Olomoucí; nikoli však impuls pro zakládací listinu, které ve Vratislavi přece nebylo. Je tedy nasnadě mnohem spíše myslit na přímý vliv prostředí magdeburského; ne snad proto, že se jeho právními zvyklostmi Olomouc řídila, nýbrž proto, že tu bylo toto prostředí ztělesněno tehdejšími olomouckými biskupy Brunem a četnými osobami, které přišly kdysi z Magdeburku v jeho doprovodu,⁶⁶ a že jsme právě v prostředí magdebur-

⁶⁴ V brněnském privilegii minus (CDB IV, str. 79, č. 17), se stanoví, že kupci, přicházející na brněnský jarmark svatodušní, mají tam setrvati se zbožím tři týdny před letnicemi a tři týdny po nich.

⁶⁵ CDB IV, str. 201, č. 108, její pravost je pochybná.

⁶⁶ K osobám, o nichž se v listinách přímo říká, že k doprovodu Brunově patřily, musíme nyní zařadit na základě výsledků diplomatického zkoumání notáře bisku-

ském zjistili snad hned dva rané doklady jinak tak vzácných privilegií na kupecké domy.

Mohu stručně resumovat svůj názor na olomoucký kupecký dům takto: Olomouci u nás nepochybně náležejí prvenství v tom, že má nejstarší privilegium na kupecký dům. Tento dům byl však zařízením primitivním a patrně musil být, prostě proto, že k vzniku skutečného velkého kupeckého domu tu v době vydání privilegia nebyly, ani časem se nevytvořily, ekonomické podmínky. Zařízením primitivním zůstal tento dům i poté, kdy Olomouc dostala na kupecký dům roku 1378 privilegium druhé. Svým kupeckým domem se neodlišovala tedy Olomouc fakticky nijak významněji od zařízení, která zjišťujeme či musíme předpokládat v jiných našich středověkých městech.

(Slezský sborník 61, 1963, str. 46–60.)

pova a pozdějšího kanovníka olomouckého Konráda. Dokázal jsem to v práci *Panovnická a biskupská listina v českém státě doby Václava I.* (1961), str. 112 a násl.

